

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
НОВАТОРСТВО ПРОБЛЕМАТИКИ РОМАНІВ МАКСА КІДРУКА

ТАЛАБІРА БІАНКА СЕРГІЇВНА

Студент(ка) 2-го курсу

Освітня програма: Філологія (українська мова і література)

Спеціальність: 035 Філологія (Українська мова і література)

Рівень вищої освіти: магістр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол №96 від 02.10.2023

Науковий керівник: Кордонець Олександр Анатолійович,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології
(*науковий ступінь, вчене звання, посада*)

Завідувач кафедри: Бергсасі Аніко Ференцівна,
зав. кафедри, доктор габілітований. професор
(*науковий ступінь, вчене звання, посада*)

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 2024 року

Протокол № _____ / 2024

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра філології

Кваліфікаційна робота

НОВАТОРСТВО ПРОБЛЕМАТИКИ РОМАНІВ МАКСА КІДРУКА

Рівень вищої освіти: магістр

Виконавець: студент(ка) II-го курсу

ТАЛАБІРА БІАНКА СЕРГІЇВНА

Освітня програма: Філологія (українська мова і література)

Спеціальність: 035 Філологія (Українська мова і література)

Науковий керівник: Кордонець Олександр Анатолійович,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології

(науковий ступінь, вчене звання, посада)

Рецензент: Кузьма О.Ю., кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри української літератури УжНУ

(науковий ступінь, вчене звання, посада)

Берегове
2024

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Filológia Tanszék

MAX KIDRUK PRÓZÁJÁNAK INNOVATÍV PROBLEMATIKÁJA
Magiszteri dolgozat

Készítette: Talabira Bianka

II. évfolyamos filológia (ukrán nyelv és irodalom)

szakos hallgató

Témavezető: Kordonec Olekszandr,

a filológiai tudományok kandidátusa, docens

(tudományos fokozat, cím, tisztség)

Recenzens: Kuzma Okszana,

a filológiai tudományok kandidátusa, docens,

az UNE ukrán irodalom tanszékének vezetője

(tudományos fokozat, cím, tisztség)

Beregszász – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. Проблема екзистенційного вибору в межовій ситуації в романі «Де немає Бога»	9
РОЗДІЛ II. Жанровий синкретизм роману «Доки світло не згасне назавжди».....	19
РОЗДІЛ III. Мотив загадки та пошуку розгадки в романі «Твердиня»	29
ВИСНОВКИ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	42

ВСТУП

Поруч зі зразками класичної літератури, що вже набули канонічного статусу, все більшу популярність набуває творчість сучасних українських письменників, оскільки вона відображає актуальні проблеми модерного суспільства, намагається дати відповіді на морально-етичні, суспільно-політичні та екзистенційні питання, які нас хвилюють. Представники літературного процесу першої чверті ХХІ століття різними методами намагаються зацікавити як дорослих, так і юних читачів та долучити їх до читання, осмислення та обговорення проблем, які стосуються кожного. Адже письменник/письменниця – це людина, яка відкрито говорить про правду, комплекси та стереотипи, політику, війну, про речі, які проста людина не завжди наважується підіймати на широкий загал.

Макс Кідрук – український письменник, автор тревелогів та перших українських технотрилерів. Він відомий своєю любов'ю до подорожей та описами власних мандрівок у книгах. Прозаїк популяризує свої романи в соціальних мережах, здебільшого на сторінці Інстаграму, перекладає власні твори польською, російською, німецькою та чеською мовами, організовує тури, презентації книжок у кожному куточку України, спонукаючи молодь до читання. З цією метою автор та його команда розробили додаток для Android та IOS до роману «Доки світло не згасне назавжди». Додаток містить матеріали для візуалізації локацій, додаткову інформацію до сюжетних ліній та чат, у якому читач може поспілкуватись із персонажем іншого твору – Марком Грозаном з роману «Не озирайся і мовчи». У творі Марк з'явився не випадково, а для популяризації роману, де він відіграє головну роль – це новаторський маркетинговий прийом автора з метою заохочення до прочитання інших книг. На законах інтелектуальної гри побудовані й інші твори письменника, насамперед роман «Де немає Бога» та технотрилер «Твердиня».

Творчість цього вже доволі популярного письменника ще не досліджена повною мірою, хоча маємо вже цілу низку цікавих і змістовних публікацій у науковій та науково-популярній літературі. Зокрема, вона стала об'єктом студій О. Мороз, яка досліджує оніми в художньому дискурсі Макса Кідрука на матеріалі роману «Твердиня»¹; Т. Бондаренко дослідила індивідуальний стиль митця на прикладі романів «Бот», «Навіжені в Мексиці», «Твердиня», «Навіжені в Перу» і «Трансфер»; Л. Костецька розглянула жанр трилеру й

¹ Мороз О. Оніми в художньому дискурсі Макса Кідрука (на матеріалі роману «Твердиня»). *Вісник Донецького національного університету. Серія Б: Гуманітарні науки*. 2015. № 1-2. С. 167-172.

образи-символи в романі «Не озирайся і мовчи»¹; Г. Овсяницька – жанровий симбіоз твору «Доки світло не згасне назавжди»²; І. Пасько пише про жанрові та стильові особливості романів «Бот» та «Бот: Гуаякільський»; О. Огульчанська – своєрідність хронотопу в романі «Де немає Бога»³; Т. Чонка дослідила морально-етичну проблематику романів Макса Кідрука «Не озирайся і мовчи» та «Доки світло не згасне назавжди», розглянула філософсько-етичну картину світу в романі «Де немає Бога»⁴ та екзистенційну проблематику технотрилеру «Твердиня»⁵; Н. Розінкевич – тілесність як спосіб дослідження екзистенційної комунікації у постмодерному тревелозі Макса Кідрука «На Зеландію!»; Р. Трифонова та О. Стратілат – мовні засоби вербалізації та деконструкції стереотипів у книзі Макса Кідрука «Мексиканські хроніки»; М. Васьківа – «А чи побачив читач Мексику» тощо.

Митець відображає своє унікальне бачення світу, поєднуючи наукові знання з фантастикою та містиккою, стимулюючи читачів роздумувати над морально-філософськими питаннями, приєднуючись до інтелектуальної гри й медитації. Зацікавлення жанром технотрилеру, в якому поєднуються наука й фантастика Макс Кідрук аргументує так: «Я люблю фантастику, але вона дуже часто не обґрунтовує того, що описує. Наприклад, певні технології. Я читаю багато науково-популярних книг, які сформували моє уявлення про те, яким є цей всесвіт, чому він такий, звідки він взявся, куди він прямує. І коли ти читаєш якусь фантастичну книгу і розумієш, що це нереально, що це суперечить законам фізики, вже важко вірити в саму історію. На противагу фантастиці, техно ґрунтується на реальних технологіях, і оця реалістичність мене особисто втягує в історію, примушує в неї повірити»⁶.

Дослідження творчості Макса Кідрука важливе, оскільки вона відображає актуальні теми сучасного суспільства та відзначається оригінальним стилем та підходами до літературного мистецтва. Вивчення його творів дозволяє краще зрозуміти сучасні українські

¹ Костецька Л. О. Жанр трилеру в творчості М. Кідрука. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Філологічні науки*. 2015. № 2. С. 133–137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmduf_2015_2_29

² Овсяницька Г. Жанровий симбіоз твору М. Кідрука «Доки світло не згасне назавжди». URL: http://ukrlit-2017.blogspot.com/2020/02/blog-post_57.html

³ Пасько І. Жанрово-стильова специфіка технотрилерів Макса Кідрука. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Філологія. Літературознавство*. 2016. Т. 276, Вип. 264. С. 86–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufl_2016_276_264_16

⁴ Чонка Т. Філософсько-етична картина світу в романі Макса Кідрука «Де немає Бога». *Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика»*. Том 32 (71). № 5. 2021. Частина 2. С. 92-99.

⁵ Чонка Т. Екзистенційна проблематика технотрилеру Макса Кідрука «Твердиня». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2023 № 63. С. 126-131.

⁶ Грібанова А. Інтерв'ю з Максимом Кідруком. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/11/161104_book_2016_interview_kidruk_ag. (дата звернення: 19.08.2023).

тенденції, а також розширює наше уявлення про можливості літературного вираження сучасних авторів. Крім того, інтертекстуальність та інноваційні проекти Макса Кідрука відкривають нові шляхи вивчення взаємодії між літературою та сучасними медіаформатами.

Актуальність теми зумовлена потребою комплексного вивчення проблематики великої прози Макса Кідрука, зокрема романів «Де немає Бога», «Твердиня» та «Доки світло не згасне назавжди», що дасть можливість краще розкрити ідейно-художні особливості творчої спадщини митця, його індивідуально-стильової манери. На прикладі романів «Твердиня» та «Де немає Бога» ми розглянемо, як взаємодіють в художньому тексті різні види жанрів. Актуальність теми зумовлена також потребою детальнішого вивчення роману «Твердиня», що досі не отримав належної уваги дослідників, за винятком окремих студій. Так, наприклад, Т. Чонка досліджувала екзистенційну проблематику технотрилеру. Варто також показати спільність і суперечність між наукою і міфологією у романах письменника.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані під час вивчення освітнього компонента «Сучасна українська література» на гуманітарних спеціальностях, а також на вибіркових дисциплінах, присвячених постмодерній українській прозі, творчості Макса Кідрука. Крім цього, отримані результати можуть бути використані під час написання курсових і дипломних робіт/проектів.

Об'єктом нашого дослідження є романи «Доки світло не згасне назавжди», «Де немає Бога» та «Твердиня» Макса Кідрука.

Предмет дослідження – проблематика названих романів, їх жанрові особливості та ідейне наповнення.

Мета нашої роботи – здійснити комплексний аналіз проблематики романів Макса Кідрука, з'ясувати, в чому полягає її новаторство та оригінальність.

Для реалізації поставленої мети необхідно виконати такі *завдання*:

- проаналізувати особливості реалізації Максом Кідруком проблеми поведінки людини в межовій ситуації;
- з'ясувати, елементи яких жанрів поєднує письменник у своїх романах;
- розкрити, як трактує митець соціальні та психологічні проблеми в житті сучасної людини;
- простежити сюжетні та інші перегуки між романами Макса Кідрука;

У роботі ми послуговувались такими *методами дослідження*: біографічний (залучення фактів із життя письменника до аналізу і трактування його романів), естетичний (оцінка творів Макса Кідрука з точки зору їх художньої вартості), типологічний (порівняння проблематики та жанрових особливостей аналізованих романів із творами інших сучасних

письменників), культурно-історичний (аналіз творів письменника у контексті сучасних суспільних тенденцій).

Структурно дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ І

Проблема екзистенційного вибору в межовій ситуації в романі «Де немає Бога»

Макс Кідрук – сучасний український письменник, мандрівник, видавець і популяризатор науки, за освітою – інженер-енергетик, навчався в Національному університеті водного господарства та природокористування у Рівному, потім в аспірантурах Київського політехнічного інституту, а згодом Королівського технологічного інституту в Стокгольмі (Швеція).

Живучи у Швеції, прозаїк почав мандрувати – спочатку Європою, тоді за її межами. Макс відвідав понад 35 країн, серед яких Мексика, Китай, Чилі, Бразилія, Танзанія, Еквадор, Перу, Нова Зеландія, Ангола, Індонезія та інші. Про свої враження від побачених країн автор написав тревелоги «Мексиканські хроніки. Історія однієї мрії», «Подорож на Пуп Землі» про острів Пасхи, де Кідрук був першим зареєстрованим українцем, «Любов і піраньї» про Бразилію та «На Зеландію!» про єгипетську революцію. 2012 року вийшов друком перший художній роман – науково-фантастичний трилер «Бот», який критики охрестили «першим українським технотрилером». Протягом наступних років автор поступово перейшов від технотрилерів («Твердиня», «Жорстоке небо») до більш драматичних та психологічних творів (романи «Зазирни у мої сни», «Де немає Бога», «Доки світло не згасне назавжди» тощо).

2017 року Макс Кідрук оголосив про великий презентаційний тур Україною з новим на той час романом «Не озирайся і мовчи». Було проведено понад 130 презентацій у різних куточках України (100 міст).

2023 року вийшов друком роман «Колонія», який заплановано як перший із фантастичного циклу «Нові Темні Віки». Це буде великий цикл про колонізацію Марса, стосунки між Землею-метрополією та Марсом-домініоном.

Бажання писати у Макса було завжди. Ще в дитинстві любов до книг прищепив йому батько-письменник: *«Батько змалечку підсадив мене на книги про мандри. Я мріяв мандрувати, набиратися досвіду, про це писати і з того жити. Але в той час – на початку 90-х – навіть мріяти про те, щоб бути професійним письменником в тій Україні, за тих умов – це було щось співмірне з божевіллям. Тому коли дійшло до вибору майбутньої професії, я навіть не затаився про кар'єру письменника»*¹.

¹ Інтерв'ю. Макс Кідрук: Порівнювати мене з Кінгом – принизливо: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/11/161104_book_2016_interview_kidruk_ag (дата звернення: 15.09. 2023).

Тому спочатку юному авторові довелося писати в «шухляду», а потім через непереможне бажання творити власні тексти – він почав друкуватися. Читати та писати – це єдина справа, яка йому дійсно подобається. *«Ти повинен мати ось ту сліпу впертість в те, що ти робиш»*¹ – ось заповідь успіху письменника.

Окрім книг, Макс Кідрук захоплюється вивченням мов, авіацією та американським футболі. Саме ці складові стали частиною роману «Де немає Бога».

«Де немає Бога» – це роман не про авіакатастрофу і не про виживання, як зазначає сам автор². Це розповідь про шістьох цілковито різних осіб, які волею випадку раптово опинилися на межі смерті. Автор проводить глибокий психологічний аналіз людей як соціальних істот, що намагаються вижити у диких та непристосованих до людського існування умовах, де немає цивілізації, немає Бога. У кожного з них своя особиста історія, власне минуле, яке залишило відбиток на їхній поведінці, міркуванні та моральності. Чи зможуть вони вижити в нелюдських умовах та не перетворитись на первісних створінь, що керуються виключно примітивними інстинктами, коли шанси на порятунок зовсім мізерні!?

Макс Кідрук змальовує себе скептиком, атеїстом і матеріалістом³. Однак назва книги нічого спільного з релігійною тематикою немає. Ідея кожного твору письменника має наукове чи реальне підґрунтя, яке він підсилює гіпотезами відомих науковців, посиланням на дослідження чи статті.

Символічним є й звернення Макса Кідрука до американського футболу, адже цей вид спорту внесений до Книги рекордів Гіннеса як найінтелектуальніша групова гра. Презентуючи роман, автор проводить паралелі між грою у футбол та грою в шахи⁴. Як на футбольному і шахматному полі, так само і в суспільстві кожен гравець обирає собі власне місце, яке приведе його до перемоги. Кожен продумує власну стратегію, займає певну посаду та виконує потрібні обов'язки. Персонажі твору також опиняються у закритому від цивілізації середовищі, де кожен виконує власну роль, займає ту позицію, що на їх думку, допоможе вижити. Проте чи піддадуться вони аморальності, жорстокості, перетворюючись на хижого звіра, який готовий розірвати все на своєму шляху чи знайдуть у собі сили та віру в те, що порятунок можливий через об'єднання та спільну боротьбу.

¹ Макс Кідрук. Одержимість літературою чи обґрунтований підхід до письменництва: <https://blog.lavkababuin.com/ukr/maks-kidruk-oderzhymist-literaturoiu-chy-obgruntovanyi-pidkhdid-dopysmennytstva/>

² Кідрук Макс. Де немає Бога: повний відеозапис презентації. URL: https://www.youtube.com/watch?v=bO1h-XbJWA&ab_channel=MaxKidruk (дата звернення: 05.07.2023).

³ Інтерв'ю. Макс Кідрук: Порівнювати мене з Кінгом – принизливо: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/11/161104_book_2016_interview_kidruk_ag (дата звернення: 15.09.2023).

⁴ Кідрук Макс. Де немає Бога: повний відеозапис презентації. URL: https://www.youtube.com/watch?v=bO1h-XbJWA&ab_channel=MaxKidruk (дата звернення: 05.07.2023).

Макс Кідрук будує роман за законами інтелектуальної гри, що визначає шлях його інтерпретації на засадах діалогу «автор – герой – читач»¹. Текст вимагає глибокого осмислення та неабияких інтелектуальних зусиль від читача. У романі багато публіцистичної інформації, відомостей з авіаційної інженерії, фахових деталей з тактики та особливостей американського футболу тощо.

Назви розділів твору вказують на хронологічний порядок подій: «Аеропорт» – «Літак» – «Гора»². Макс Кідрук зазначає точний час, дату, місце подій та навіть середній сонячний час меридіану: «8 травня 2017-го У повітрі над Південно-Східною Азією 07:16, GMT +7»³. У романі згадуються різні міста та країни (Рівне, Київ, Запоріжжя, Пекін, Нідерланди, Москва, Дубай, Швеція тощо). Відзначимо цікавий прийом, застосований автором: зі зміною погодних умов (від сонячної до похмурої) та з плином часу відповідно змінюється і моральний стан та самопочуття персонажів, тобто спостерігаємо певний психологічно-образний паралелізм.

У центрі роману – авіакатастрофа, якій Макс Кідрук у традиційній для себе манері дає ретельне й науково обґрунтоване пояснення. Події у творі відбуваються на гірській вершині у масиві Гашербрум VI, південно-західне сідло, щонайменше на висоті понад 6 000 метрів над рівнем моря, де зазнав катастрофи «Boeing777».

Формуватися в уяві письменника сюжет твору почав тоді, коли автор натрапив на інформацію про авіакатастрофу рейсу 901 новозеландської компанії «Air New Zealand» 1979 року. Той літак вирушив тоді до Окленда. Внаслідок погіршення погодних умов та неправильного прокладання маршруту повітряне судно збилося з курсу та налетіло на вулкан Еребус. Загибло 257 пасажирів та члени екіпажу. Тоді письменник замислився: а що, якби були такі пасажири, які вціліли б та дивом вижили? Вони були б змушені вести боротьбу за виживання, у місці, куди майже неможливо дістатися рятувальникам.

Тож український письменник творить власну історію, в якій залишає після авіакатастрофи в живих декілька людей різної статі, віку, національності, соціального статусу та походження, різних професій. Такими вцілілими пасажирами Макса Кідрука стали українка Анна Янголь, яка спізнилася на свій рейс і таким чином потрапила на літак до салону першого класу, завдяки співчутливому працівнику авіакомпанії (вона летіла до

¹ Чонка Т. Філософсько-етична картина світу в романі Макса Кідрука «де немає бога». *Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика»* Том 32 (71). № 5. 2021. Частина 2. С. 94.

² Огульчанська О. Своєрідність хронотопу в романі Макса Кідрука «Де немає Бога». *Слово: Прикарпатський вісник наукового товариства імені Шевченка*. 2019. №3. С. 325.

³ Кідрук Макс. Де немає Бога. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2018. С. 402. Далі на цей твір будемо посилатися у тексті роботи, вказуючи у дужках сторінку.

Бангкока з 30-ма тисячами доларів, щоб врятувати сина Артема від ув'язнення та можливої страти, адже він перевіз чималу партію важких наркотиків до Таїланду, щоб бути з московською дівчиною, яку покохав). Для цієї місії жінка наважилась вкрасти волонтерські гроші, призначені для хлопців з АТО, де перебував і її чоловік Влад. Анна *«діяла так, як, на її думку, вчинила би будь-яка матір, – рятувала сина...»* (С. 417). Хоча цей син був повністю байдужий до проблем матері і поїхав у великий світ влаштовувати власне життя, а в халепу потрапив через жадібність та бажання легких грошей.

Другий вцілілий – росіянин Єгор Параманов, який також випадково опинився на літаку пасажиром, щоб замінити в рейсі з Пекіна до Москви свого напарника, у якого померла дружина. Параманов – пілот, який після загибелі коханки в авіакатастрофі боїться літати. Лише алкоголь на деякий час допомагає зняти страх та напругу. Він чітко пам'ятає день загибелі коханої – 17 липня 2014 року – пасажирський літак збитий над Україною. Для підсилення психологічної складової Макс вводить такий різновид ретроспекції як сон, в якому Єгор намагається відмовити Зою від поїздки. А згодом взагалі вирішує їхати замість коханої.

Третій персонаж – це Дюк Апшоу, прототипом якого став кардинал Бернард Френсіс Лоу, що був свідком знущання священників над малолітніми дівчатами, однак прикривав їх і замовчував жахливі вчинки. Ідея створення такого образу в письменника з'явилась також після перегляду фільму *«У центрі уваги»*, заснованому на реальних подіях. У ньому журналісти викривають священників-педофілів. Тож Дюк, щоб виправдати боягузливе мовчання, прямує до країни, де офіційно не існує католицької церкви: *«Не чіпати іноді краще, ніж боротися»* (С. 70). Байдужість і бездіяльність стали найбільшим гріхом Апшоу: *«Просто чекав, доки змія відповзе»* (С. 71).

Наступним вцілілим був Лоуренс Грейс – гравець американської національної футбольної ліги, життя якого, на його думку, розвалилося після невдалого футбольного матчу. Родина ресивера належить до вищого світу (імовірно з південних штатів США). Тож батько привчив його до багатства та прищепив поняття, *«що за Конституцією всі, певна річ, рівні, проте білий усе ж трохи рівніший від чорного»* (С. 86). Тому, коли в Супербоулі перемогу здобув бідний, темношкірий Брендон Бартон, якого Лоуренс вважав нікчемною, хлопець отримав великого ляпаса від долі. Однак він навіть не здогадувався, що сам привів його до перемоги своїми образливими словами про покійного батька Брендона, який відіграв не останню роль у сюжеті. Щоб заглушити поразку, Лоуренс вирішив задовольнити своє самолюбство, полетівши до Пекіна на собачі бої, де тварини нещадно вигризують собі перемогу за життя.

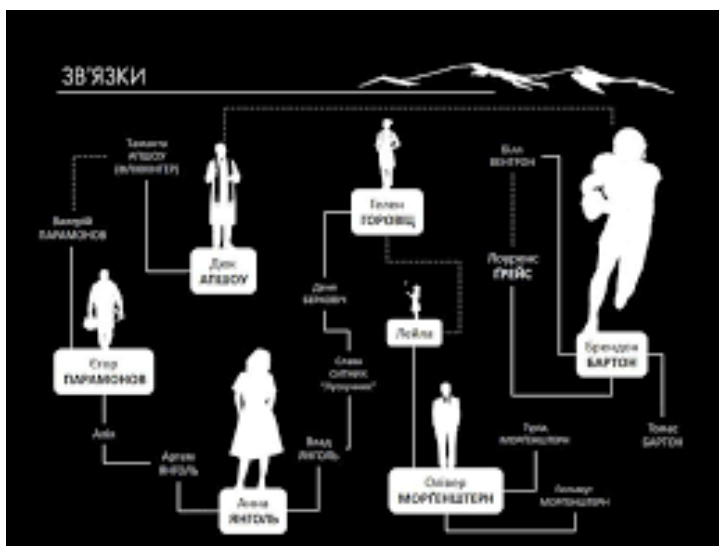
Відомий політик Баварії Олівер Моргенштерн також став одним із пасажирів рейсу, що вижили. Чоловік ненавидів політику, займався нею, щоб продовжити справу свого батька. Однак після його смерті не покинув обов'язки, щоб не розчарувати кохану дружину Турід, яка запевняла: *«Якщо ти не робиш чиесь життя кращим, отже, ти марнуєш час»* (С. 390). Після її безглуздої смерті Олівер втратив сенс життя, став маріонеткою свого радника Клауса Волкенхорста. Він «робив добро недобрими шляхами». Щоб очолити уряд Баварії, Олівер піддався на вмовляння Клауса підняти свій рейтинг за рахунок відеоролику, на якому Моргенштерн рятує цуценя з-під коліс автовок на автостраді. Перш ніж план спрацював, на дорозі загинуло одинадцять маленьких песиків. Однак, почувши під-час польоту скавчання собаки, якого відправили на собачі бої, Олівера відчув муки совісті, тому благав членів екіпажу посадити літак у найближчому аеропорту.

Ізраїльтянка Гелен Горовіц – лікарка-трансплантологиня, яка утікала від свого чоловіка Дені Берковича, що поплатився за халатність посадою лікаря, тому таємно від дружини займався нелегальною поставкою органів для трансплантації із Сирії. Коли Гелен про це дізналася, перед черговою операцією, де за життя боролася маленька дівчинка, він побив її й мало не задушив. Отже, жінка змушена була втекти з країни, а згодом дізналася, що чоловіка затримали, а її розшукує поліція.

Остання вціліла – це Лейла, врятована Єгором Парамановим з економ-класу восьмирічна дівчинка, яка втратила маму під час польоту. Ще до поїздки вона мило всміхнулася та привіталася з Дюком Апшоу, проте розмовляти з ним не стала, адже володіє тільки мовою фарсі. Саме Дюк відіграє важливу роль у її подальшому житті.

Всі персонажі різні за національністю, світобаченням, віком та професіями. Однак, їх об'єднує спільний політ на фатальному авіарейсі. Всі вони зазнають авіакатастрофи і опиняються у рівних умовах, де немає засобів для існування. Увесь час доля посилювала їм знаки про можливу трагедію, адже Анна пропустила свій рейс та не мала коштів на інший: *«Злість підживила її, сповнила рішучістю будь-що вчинити наперекір долі»* (С. 50); Єгор також потрапив туди випадково, до того ж його мучили жахливі сновидіння; Лоуренса від поїздки відмовляв тренер, який чекав його на заняттях; Дюк Апшоу вважав безглуздом його відрадження до Пекіна, де він не володіє місцевою мовою, де немає католицизму; Гелен довго не наважувалась сісти в літак: *«Власний голос громовим відлунням прокотився головою: не йди!»* (С. 102). Окрім цього, їх поєднують позасюжетні ланцюжки, другорядні персонажі, які відіграють важливу роль у подальших перипетіях.

На презентації роману автор продемонстрував ілюстрацію, яка розкриває зв'язки між головними героями твору¹. Він пропонує допитливому читачеві розгадувати ці ребуси, поєднуючи життєві лінії персонажів.

Перший ланцюжок Параманов – Анна, який розкриває сам прозаїк. Москвичка Алія подобається одночасно Єгорові та Артемові, сину Анни. Опосередковано саме вона стає причиною того, що жінка опиняється на літаку, адже заради неї так ризикував Артем. До того ж ще в аеропорту Анна нагадала своїм зовнішнім виглядом Єгору його колишню кохану, яка загинула внаслідок збиття літака в небі над Україною 2014 року.

Дюк Апшоу – його сестра Таманта – Брендон Бартон – Лоуренс Грейс. Самозакоханий американець навіть припустити не міг, що «жалюгідний темношкірий» Брендон Бартон, якого він недолюбував ще з дитинства, у майбутньому стане чемпіоном і переможе його на Супербоулі. Під час матчу він намагався принизити його, зламати, щоб здобути перемогу. Через колір шкіри Брендон потерпав і в дитинстві. Сестра Дюка Таманта з своїм чоловіком напилась і вдерлась на вечірку, де святкували день народження маленького Брендона. Вони нахабно махали прапором конфедератів і вигукували расистські гасла. Згодом їх ув'язнили, а Таманта покінчила життя самогубством. Образи та жорстоке ставлення оточення зробили Брендона байдужим до життя, здобуття професії та здійснення мрії. І тільки батько зміг зробити хлопця самодостатнім та незламним.

На представленій автором ілюстрації фігури персонажів є непропорційними та нерівнозначними, що наголошує на значущості їхньої історії в романі. Найбільш вагомою є фігура Брендона Бартона. Він не летів до Пекіна і не зазнав авіакатастрофи. Йому не потрібно було боротися за виживання. Однак він боровся за власне життя, отримавши шанс

¹ Кідрук Макс. Де немає Бога: повний відеозапис презентації. URL: https://www.youtube.com/watch?v=bOi1h-XbJWA&ab_channel=MaxKidruk (дата звернення: 05.07.2023).

на порятунок. Його дитинство не було безхмарним, адже він зростав у нужді, мати покинула дітей, суспільство було байдужим до їхньої долі, а часто навіть принижувало, а батька вважали наркоманом. Дійшовши до відчаю, хлопець почав вживати наркотики. Спочатку батько намагався підтримати сина та повернути юнака на правильний шлях. Однак він знав, що не є взірцем для нього, адже сам мало чого досягнув за життя. Тож Томас прийняв кардинальне рішення – вколоти собі смертельну дозу героїну. Найбільше за життя він любив сина. Його смерть мала поставити хлопця на роздоріжжі перед важким екзистенційним вибором: стати наркоманом або вчинити наперекір собі і не померти від наркотиків, як батько. Томас не боявся осуду, адже зробив це заради сина. Своїм вчинком він хотів стати стимулом для Брендона – ЖИТИ! Жити для того, щоб стати кращою версією себе, щоб здійснити власні мрії та бути чемпіоном, яким батько буде завжди пишатися: *«І пам'ять про мене буде тим, що примусить тебе ставати кращим»* (С. 454). Тож, коли Брендону здається неможливим дійти до фінішної прямої, сили покидають його, він згадує слова батька і те заради чого той помер. Незважаючи ні на що, Брендон пишається своїм батьком і знає, кому саме завдячує за свої досягнення та перемоги.

Повернемося до центральної події роману – катастрофи, в якій загинуло чимало людей, а вцілілі потрапили в місце, де людині неможливо вижити. Щоб посилити емоційну напругу твору, автор наголошує на тому, що в результаті падіння загинули діти, які летіли на дитячий тиждень у Пекін. Однак катастрофа – річ страшна сама по собі, незважаючи на те, був це літак малий, великий, з дорослими чи дітьми. І по суті, всі, хто загинув, слугували тільки тлом для дій героїв, що вижили. А вижили тільки ті, хто ніс великий багаж «гріхів» за собою, маючи «скелети у шафі».

Персонажі пройшли декілька психологічних стадій:

1. Усвідомлення ситуації, згуртування у кризовий момент та віра у можливий порятунок. Найпершим оговтався та збагнув усю складність ситуації Євген Параманов, який організував розвідку на розбитому літаку. Завдяки його винахідливості всі інші отримали теплі ковдри та невеликий запас води. Пілот знав, на якій висоті вони знаходяться і що у світі є тільки декілька гелікоптерів, які зможуть піднятися до них, щоб врятувати. Тому все, що вони могли зробити – це якомога довше протриматись. Анну продовжували мучити думки про сина, до якого вона не встигла прилетіти: *«Літак розбився, вона тепер не встигне до Бангкока... вона жива, гроші в неї, їй потрібно вибиратися»* (С. 223), тож жінка не до кінця усвідомлює складність ситуації, материнський інстинкт превалює над почуттям самозбереження. Олівер був дуже слабким, адже нездужав на гірську

хворобу. Гелен і Дюк намагались зберігати спокій, тому що з ними також була дитина. А от Лоуренс своєю егоїстичною поведінкою створював напружену ситуацію.

2. Негаразди, хвороби. Вода швидко закінчувалась. Її давали тільки Лейлі та хворому Оліверу. Ковдри не допомагали зберігти тепло: *«Від спраги, виснаження та холоду вони всі почувалися якимись загальмованими. Думки та реакції дедалі частіше згасали, не набуваючи викінченої форми, а слова під час розмови немовби рухалися повільніше»* (С. 335). До того ж не вдалось розвести багаття, адже було замало паперу (маючи надію врятувати сина, Анна вирішила не віддавати гроші на розведення вогню). Єгор Параманов відморозив собі руку і враз пригадав всі гірські історії батька-альпініста. Валерія Параманова покинула дружина, тому він морально гнобив сина, змушуючи його доглядати за ним та вислуховувати всі жахливі історії, пов'язані з невдалим походом у гори, де вижити зумів тільки Валерій Параманов. І, коли з'явилась надія на порятунок – на гелікоптері піднялись рятувальники, то вона відразу вщент згоріла із падінням його у гори.
3. Розпач, роздуми про минуле, про сенс життя. Олівер прокинувся від сильного болю. Він нарешті відчув власне тіло, йому стало легше дихати. Найбільше хотілось води. Думки про те, що сталося під Інгольштадтом не покидали його. Весь час докори сумління з'їдали зсередини. Він часто згадував слова батька: *«У житті кожного існує лінія, перетнувши яку, ми вже не можемо змінитися»* (С. 318.). У нього немає ні дружини, ні дітей, нічого, чим він міг би по-справжньому пишатися. Він усе зіпсував, а тепер помирає. Прокручуючи слова батька в голові, Олівер пригадав світлі думки дружини: *«Ти маєш змогу змінювати світ на краще»* (С. 318). І ось, нарешті, німець збагнув всю суть цих слів. Батько був неправий, адже ніколи не пізно виправити помилки і допомогти тим, хто цього потребує. Знайшовши пляшку води, Олівер віддав її Лейлі. Він нарешті зміг очистити совість, щоб із душевним спокоєм заснути навіки.

Після аварії гелікоптера згасла остання надія Лоуренса. Він почав марити. Згадував хлопець Супербоул, на якому зазнав поразки. Насамперед слова тренера перед матчем: *«Не розчаруй свого батька, хлопче»* (С. 338). У той день його наповнювала злість не через перемогу Брендона Бартона. Насправді він не міг збагнути, чому той так пишається своїм батьком-наркоманом і присвячує йому свій виграш. Адже стосунки Лоуренса з батьком ніколи не були такими близькими, він здобував свої перемоги, щоб не розчарувати

очікування близьких. У пам'яті з'явилися вирішальні хвилини того матчу: *«А тоді – крок уперед, просто крок уперед і ти на вершині світу!»* (С. 340.).

Коли спрага та холод вже доводили до божевілля, Апшоу згадав Святе Письмо: *«Молитви діють, навіть, якщо ви не вірите, що вас хтось слухає. І часом вони зігривають краще за вогнище»* (С. 362). Параманов не вірить у милість Бога, адже все життя потерпав від батька: *«Там нікого немає, ніхто нас не слухає...»* (С. 372). Анна пригадала дитинство, коли бабуся вчила її молитов, розповідала про Бога, відводила в церкву, наперекір батьку. Батько Анни також не вірив у Божу благодать, вибудовуючи свою долю власноруч: *«Нібито проблеми замість того, щоб вирішувати, можна перекинути на всесильного бороданя, і що це неправильно, що світ насправді жорстокий і поклатися треба лише на себе»* (С. 377). А коли бабуся померла, то батька Анни ніби підмінили. Готуючись до похорону, він дотримувався усіх канонів, подбав про поважне прощання з померлою, пояснючи це вже дорослій доньці так: *«Це ж не про Бога. Про повагу до того, ким ми є»* (С. 382). Помираючи, Анна пригадала батькові слова. Всі останні сили вона направила на те, щоб віддати шану Лоуренсу Грейсу, адже це «про повагу до того, ким ми є».

Увесь час Дюк Апшоу був стратегічним учасником їхньої шахматної гри. Зберігаючи спокій та чистий розум, кардинал допомагав у добуванні води та речей, завжди підтримував розмову, оберігав маленьку Лейлу. Він тихо та обережно робив маленькі кроки до здобуття перемоги. Дюк Апшоу постав перед екзистенційним вибором у той момент, коли Параманов душив Анну. Він обирав між добром і злом, життям чи смертю. Егоїзм та байдужість, врешті, здолали його. Колись у дитинстві, граючись, він у річці охрестив свою сестру Таманту. Після цього сталася автокатастрофа шкільного автобуса, в якій вижила тільки дівчинка. Для Дюка це був знак того, що життя він має віддати служінню Богу. Однак Таманта змарнувала своє життя, тому кардинал збагнув: *«Бог пожертвував його сестрою...заради чого?»* (С. 424.) – заради його власного спасіння. І ось знову *«Господь привів до нього росіянина, Господь зробив так, щоб росіянин розповів про свого батька, про те, як той вижив у горах»* (С. 426.). Потрібно вижити, хай чого це вартуватиме, бо смерть його сестри та життя Єгорового батька тільки тоді матимуть сенс. Ці роздуми дали поштовх до жахливого вчинку – вбити маленьку Лейлу, щоб здобути тепло її тіла і розтопити сніг. Анна ціною власного життя врятувала дівчинку.

Не менш вагомими є екзистенційні роздуми Гелен Горовіц: *«Її гноїло зсередини питання: що з дівчинкою? Тією, яку вона так і не прооперувала»* (С. 419). Її драгувала «фундаментальна недовершеність буття» через яку та дівчинка навряд чи вижила, через яку Лейла замерзає у холоді та голоді, в оточенні людей, які не розуміють жодного її слова.

Коли рятувальники дістались гори Гашербрум, то живими застали тільки Лейлу та Дюка Апшоу. Кардинал залишився практично неушкодженим: *«Він повертався до міст із величними церквами та височеними будівлями зі скла...Повертався туди, де давно немає Бога. Розказувати про те, що таке Бог»* (С. 459). Читачеві може здатися, що все ж таки зло перемогло, воно прогресує. Однак Лейла відіграє фінальну роль у цій історії, адже вона є втіленням світла, спасіння та надії на справедливість і правду.

Вважаємо, що твір «Де немає Бога» можна розглядати і як алегоричний роман-притчу. Як ми вже згадували, кожен із персонажів має свої «скелети в шафі», тобто якісь аморальні, грішні вчинки в минулому, хоча мотивація їхня різна (наприклад, Анна краде гроші не для себе, а заради сина; натомість кардинал приховує злочини більше з власного страху, ніж заради церкви). Відповідно авіакатастрофу та потрапляння вцілілих у дуже суворі умови можна трактувати як своєрідну смерть (можливо, спочатку духовну, а вже потім фізичну), «чистилище», де кожен має спокутувати власні гріхи і спробувати своїм вибором заслужити прощення. Однак далеко не всім героям це вдалося.

Отже, автор роману «Де немає Бога» моделює ситуації, коли головні герої опиняються в місці, де не діють закони і суспільні норми, де нема ніяких інституцій та громадської думки. Персонажі перебувають у надскладній життєвій ситуації, в якій потрібно боротися за фізичне виживання. Відповідно вони постають перед екзистенційним вибором, який мав продемонструвати їхню фізичну та психічну витривалість, відданість або ж зраду ідеалам гуманізму, людяності та моральності. Кожен персонаж твору прийняв власне рішення, спираючись на свої пріоритети або ж моральні цінності.

РОЗДІЛ II

Жанровий синкретизм роману «Доки світло не згасне назавжди»

Роман Макса Кідрука «Доки світло не згасне назавжди» вперше з'явився друком 2019 року, коли письменник уже був визнаним автором кількох бестселерів на українському книжковому ринку. Як і попередні книги автора, новинку видало видавництво «Клуб сімейного дозвілля» з Харкова.

Макс Кідрук схильний поєднувати у своїх творах ознаки різних жанрів, обгортаючи це у захопливі та напружені сюжети. Такий підхід спостерігаємо і в романі «Доки світло не згасне назавжди». Як слушно відзначив Андрій Урс, «що мене вразило – це суміш жанрів. Для мене цей роман знаходиться на перетині психологічного трилера, соціальної драми, наукової фантастики та горору з містиккою»¹.

Дійсно, перша частина роману нагадує соціальну драму, адже персонажі твору стикаються з такими знайомими нашому суспільству соціальними проблемами: батьки і діти, домашнє і сексуальне насильство, сексуальні стосунки неповнолітніх, цькування тощо.

Сімнадцятирічна Рута Статник – головна героїня роману «Доки світло не згасне назавжди». Це історія звичайної дівчини-підлітка, яка проходить через першу любов, сварки з батьками, підготовку до державних іспитів, вибір майбутньої професії. Криза сімнадцяти років виникає на рубежі звичайної середньої школи та нового дорослого життя. Тобто, дівчина вже не відчуває себе дитиною, вона стала на шлях дорослішання та має брати на себе відповідальність за власне майбутнє. Ці всі вікові проблеми, мабуть, знайомі кожній дорослій людині. Однак це не просто історія про проблемного підлітка, а фантастичний шлях дівчини, яка бореться зі смертю, долаючи перешкоди та приймаючи справжні дорослі рішення.

Однак, повернемося до витоків: батьки Руги – українець Григорій Статник, який працював на маріупольському «Азовмаш», згодом його відрядили до Індії, та казашка Аміна Алієва – медсестра у місті Рівне, де вони й проживають. Тож Рута, як і її сестра Індія, успадкували екзотичну зовнішність матері: *«Від матері Рута успадкувала чудове темне волосся, оксамитову шкіру та найважливіше – м'яку грацію в руках і мовленні. А від батька... та, власне, нічого»*².

¹ Урс А. Чи варто змінювати минуле. Рецензія на новий роман Макса Кідрука URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50351386> (дата звернення: 31.04. 2024)

² Кідрук М. Доки світло не згасне назавжди. Харків: КСД, 2022. С. 21. Далі на цей твір будемо посилатися у тексті роботи, вказуючи у дужках сторінку.

Через невелику різницю у віці сестри легко розуміють одна одну, підтримують та дають корисні поради. Вони мають нерозривний зв'язок та можуть відчутти настрій чи біль одна одної, просто дивлячись у вічі: *«Рута лише за зміною відтінку в глибині сестриних очей могла здогадатися, про що та думає»* (С. 23). Перші Рутині негаразди почалися після сварки з батьком, який побачив в Інтернеті доньчині світлини у нижній білизні. Григор Статник не завжди був суворим та байдужим батьком. Після смерті старшого сина від першого шлюбу, він різко змінився: пішов у запої, розмовляв з доньками та жінкою тільки у разі крайньої потреби, звернувся до читання релігійних книжок. Григор відчував свою провину у загибелі сина Дем'яна, адже той помер в автокатастрофі, у машині, подарованій батьком на вісімнадцятиріччя. До того ж виявляється, що Дем'ян – не його син. Чоловік ні з ким не поділився своїм горем, він утік від реальності, закриваючись у собі: *«Григор Статник не завжди був такий... За словами сестри, трохи більше як десять років тому батько не просто вмів веселитися, а й із дивовижною легкістю ділився веселощами з усіма довкола»* (С. 34-35). Саме цей аспект відіграє далеко не другорядну роль у творі, бо психологічно обґрунтовує таку поведінку чоловіка.

Ще однією причиною непорозуміння дівчини з батьками є вибір майбутньої професії: Рута мріє стати письменницею, проте батьки вже обрали для неї іншу долю – лікарську. Старша сестра Індія колись також мріяла стати дизайнером, але через невпевненість у собі та у власних роботах, дівчина піддалась вмовлянням матері: *«Інді не вміла відрізнити невдачі від катастроф, і це було її найбільшою проблемою – страх не сподобатися, наразитися на глибоке неприйняття»* (С. 72). Натомість Рута вирішила не здаватися і йти за покликанням душі. Вона всіляко перечила батькам та обирала протилежні предмети до ЗНО. Рута знала, що навіть, якщо вона не стане письменницею, то буде впевнена, що хоча б боролася: *«Знала лише, чого вона точно не хоче: здобути фах лікарки чи юристки, пустити корені й безповоротно загрузнути в життя, ритм якого залежить від робочого графіка з дев'ятої до шостої»* (С. 70).

Піти шляхом сестри – це ніби визнати власну поразку. Отож Інді навіть трішки заздрила сміливості та норавливому характеру сестри. Вона бачила сяйво в очах Руті, яка так любляче говорила про книги і розуміла, що сама обрала безповоротній шлях, який не є її покликанням: *«Інді жалкувала, що добровільно ступила крок назустріч світові невдах, тих, хто повірив у теревені про запасний план і прогнувся, навіть не спробувавши погнатися за мрією»* (С.72). Краще за рідну сестру розуміє ці проблеми наречений Індії Ілля Ісаєв, адже він сам потерпав від знущань батька-тирана, який не тільки обрав для нього стоматологічний фах, але й принижував та бив до неприємності. Тому Ілля щиро

співпереживав Руті, на що негативно відреагувала Індія: *«Вона таки стане лікаркою, а її молодша сестра може стати, ким мріяла!?»*. *«В Іллі крутилось на язиці: тому що це правильно – боротися за те, у що віриш...»* (Додаток). Ілля порадив Індії захищати Руту завжди, навіть, коли вона не права, адже це її рідна сестра. У Іллі не було рідних братів чи сестер, однак він завжди щиро підтримував двоюрідного брата, якого всі сторонились та нарекли схибленим.

Отож після сварки із батьком, Рута опинилась у компанії старших за неї студентів та у ліжку Боді Лаврика (Лари), який скористався оп'янілим станом дівчини, та, по суті, згвалтував її. Не здогадуючись про це, дівчина продовжувала перебувати у стосунках із хлопцем.

Наступним ударом стала страшна загибель улюбленого шкільного вчителя Руті – Якова Демидовича Чорная. Саме вчитель зарубіжної літератури прищепив дівчині захоплення книгами. Він відкрив для неї світ фантастики, цікавих історій, нейморіних сюжетів, які повністю поглинали уяву Руті: *«Рута вперше читала книжки не тому, що треба, а тому, що хочеться. Чорнай узав на себе роль наставника: радив, що читати, і не скупився на похвалу, коли за лічені дні дівчина із захопленням переповідала прочитане»* (С. 46). Серед прочитаних були твори Девіда Мітчелла, Джонатана Франзена, Хлої Бенджамін, зокрема, роман «Шукачі безсмертя», який опинився у цьому переліку не випадково. Адже персонажі цього твору постали перед екзистенційним вибором життя та смерті, реальності та ілюзії, зустрілись з минулим та майбутнім.

Через втомленість та погане самопочуття Рута купила тест на вагітність, який виявився позитивним. Лара зізнався дівчині, однак брати відповідальність на себе не захотів. Тому вони прийняли рішення – робити аборт. За допомогою Рута звернулась до матері, яка обіцяла допомогти, але моральної підтримки донька так і не відчула. Батько Руті змінювався із роками через велику трагедію, а от мати ніколи не відчувала близький зв'язок із доньками. Вона проявляла любов, увагу та підтримку, але це відбувалось на автоматі, без будь-якого ментального зв'язку, енергетичної та душевної віддачі: *«Попри обійми, Руту пригнічувала материна мовчазність. Їй хотілося говорити – вирішити, як діяти, з'ясувати, коли краще зробити аборт, почути щось заспокійливе, – словом, говорити, говорити, поки не закінчаться слова, проте розмова не складалася»*.

А згодом про вагітність та аборт дізнався і Григір. Його реакція була дуже бурхливою та жорстокою, він називав доньку огидними словами, не хотів навіть вислухати, що призвело до великої сварки та втечі Руті. Поки старшокласниця у розпачі тинялася вулицями міста, проблеми наздоганяли її. Лара зруйнував не тільки її майбутнє, а й життя

Індії, оскільки він насмерть збив Іллю (хлопця Інді) на своєму автомобілі. Ще не знаючи цього, на допиті у прокурора, Рута сказала, що хлопець був із нею, чим забезпечила йому вигідне алібі. Але після того, як вона прочитала новини в Інтернеті, було уже пізно щось змінити. Інді зненавиділа сестру і відреклась від неї, батько ображав, а мати вигнала з дому. Ще й на додачу Рута проспала ЗНО.

Автор створює для дівчини ситуацію багатьох випробувань, з якими вона не змогла впоратись самотійно, адже відчула себе самотньою, без підтримки сестри, без розуміння зі сторони батьків. Через ці чинники вона стала на шлях самогубства. Смерть – це втеча від проблем, відповідальності та відмова впоратись і подолати випробування. Та доля вирішила подарувати дівчині шанс на порятунок.

Твір можна умовно поділити на дві частини – події до самогубства та після нього. Проблеми підлітка лише готують ґрунт до старту основного сюжету. Все це призводить до суїциду, а от після нього події починають стрімко розвиватися. Тут наче спостерігаємо певну зміну жанрів. Якщо на початку твору, як ми вже зазначали, роман виступає соціальною драмою про проблемного підлітка, то згодом Макс Кідрук розкриває науково фантастичне підґрунтя твору, поєднуючи це з горором та містикою. Сам автор назвав роман «Доки світло не згасне назавжди» наполовину соціальною драмою, наполовину науковою фантастикою, «яка має під собою жорстке наукове підґрунтя»¹. Г.Овсяницька зауважує, що роман містить елементи трилера, готики, наукової фантастики, авантюрного роману і соціальної драми – через свою гостросюжетність та проблематику². Характерними ознаками трилеру є напружені ситуації, елемент загадки й невідомості, боротьба із темрявою, яка представлена у вигляді істот без зіниць. Терміном «трилер» позначають пригодницький кінофільм, п'єсу, книжку із загостреним сюжетом, розраховану на збудження сильних емоцій – тривожного очікування, тривоги, страху³. Автор увесь час тримає читача у напрузі, очікуванні страшного повороту подій, особливо це відбувається у сновидіннях Руди.

Готичні риси (тобто елементи жаху, горору) простежуються у наявності двох світів (людського і потойбчного/сакрального), в атмосфері моторошності, у наявності демонологічних істот, в описах пейзажів сну та в загадковій поведінці Анни, яка здається божевільним генієм. Готичний роман – «роман жахів» або «чорний роман», притаманний передромантизму, поширився у західноєвропейській та американській літературі (Г. Волпол, А. Радкліф, Ж. Казот та ін.). Готичний роман, в якому зазнавала переоцінки

¹ Кідрук М. Доки світло не згасне назавжди: презентація. URL: http://www.youtube.com/watch?v=PSsI7n3iO_0 (дата звернення: 10.08. 2021)

² Овсяницька Г. Жанровий симбіоз твору М. Кідрука «Доки світло не згасне назавжди». URL: http://ukrlit-2017.blogspot.com/2020/02/blog-post_57.html (дата звернення: 10.08. 2021).

³ Яковлева А. Сучасний тлумачний словник української мови. 55 000 слів. Харків: Торсінг, С. 603.

раціоналістична естетика Просвітництва, тяжів до ірраціоналізму, схилився до відновлення середньовічного світосприймання, переповнювався зображенням старовинних замків, привидів, погоні, викрадення тощо¹. Загалом готичний роман або ж роман жахів має викликати у читача почуття страху. І Макс Кідруку це вдається. Як зауважує А.Урс, у романі «паралельний світ представлено як сіру, струхнявілу та пусту версію реальності. ...Цей світ дуже гарно розкриває нам той стан, у якому знаходиться сама Рута, адже він є її віддзеркаленням. Особисто мені цей сомнамбулічний світ нагадав Сайлент Хілл. Почвари, що мешкають у ньому, спочатку не дуже лякають. Але коли ти заглиблюєшся у книгу та переживання Руди – стає збіса моторошно. Починаєш озиратися по сторонах та навіть у себе вдома боїшся пересуватися у сутінках. Про пересування вночі порожніми та неосвітленими вулицями можна взагалі на деякий час забути, хіба що у вас є безлімітний запас підгузків»².

Отже, після суїциду головна героїня відчула страх смерті, зрозуміла, що всі проблеми можна вирішити, однак не шляхом спокути, а шляхом зміни минулого. Рута з'ясувала, що у снах, які вона бачить з дитинства, можна змінювати минуле. Зазвичай дівчина спала без сновидінь, але після стресу чи надмірної втоми вона бачила дивовижно реалістичні сни двох типів.

Перший – це яскраві моменти з минулого, про які дівчина згадувала перед сном. Це був наче перегляд старого фільму. Ці сни були здебільшого приємними. Другий тип сновидінь – виснажливий та тривожний. У таких снах дівчина опинялась у власному місті, чи будинку, але цілковито занедбаному та безлюдному. Це була сіра копія реального світу, без живих створінь та сонця: *«Сновидіння другого типу оселялися в її голові нечасто, проте були безкінечними. Рута проживала їх начебто наяву, відчуючи кожен хвилину»* (С. 56). Після спроби самогубства, вперше уві сні дівчина змінила колір стін у своїй кімнаті на чорний. Вона завжди мріяла саме про такий інтер'єр, однак батьки не дозволили, тому довелось змиритись із яскравими шпалерами. Та найдивнішим було те, що батьки не пам'ятали про ці шпалери і були впевнені, що стіни завжди були чорними. А після того, як Рута змінила хід подій, що спричинили небажану вагітність, у сновидіннях другого типу її почали переслідувати дивні істоти, зовні подібні на її рідних та друзів. Вони хотіли її смерті, і коли їм вдалось завдати дівчині фізичного болю, то вранці вона прокидалась із великими синцями. Отже, якщо цим істотам вдасться вбити дівчину у сновидіннях, то вона наспраді загине у реальному світі.

¹ Літературознавчий словник-довідник. Друге видання виправлене, доповнене. Київ: Видавничий центр «Академія», 2007. С. 165.

² Урс А. Чи варто змінювати минуле. Рецензія на новий роман Макса Кідрука URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50351386> (дата звернення: 31.04. 2024)

Рута опиняється на роздоріжжі добра та зла, світла та темряви, яка з легкістю може поглинути її. Вона постає перед екзистенційним вибором: змиритись із подіями, які вже відбулись, приймаючи ненависть сестри, розчарування батьків, чи змінити минуле, щоб виправити небажані помилки. Використання такої межової ситуації вибору притаманна саме для жанру психологічного трилеру, в якому від рішення героя може залежати як власне, так і чуже життя. Авантюристичності роману додає і втеча від істот Руги та Марка та пригоди з ліфтом.

І дівчина вирішує, незважаючи ні на що, повернути колишні стосунки з сестрою: *«Вона спробувала розрулити все правильно, природним шляхом, і не змогла. Що тепер? Ілля мертвий, Інді її ненавидить, батьки вважають божевільною. Її нема за що чіплятися в цій реальності. І водночас вона знала, що зможе все виправити.*

Ці думки її наздогнали, коли у місті вона побачила живого вчителя із зарубіжної літератури – Якова Чорная. Як потім дізналася дівчина, його у сновидінні оживила дружина Анна, яка бачила схожі сни. Анна Чорнай завжди захоплювалась медициною, в аспірантурі вона досліджувала людський страх. Через своє покликання змінювати реальність, яке виявив відомий німецький професор, вона стала його асистенткою. Професор досліджував аномальну нейронну структуру мозку, яка дозволяє деяким людям впливати на реальність через сни. Таких особливих людей, як Анна та Руга, виявляється, є дуже багато. Однак тільки вони двоє після того, як змінюють реальність, пам'ятають про справжнє минуле. І, щоб хоч якось врятуватись від істот, потрібно не засинати у звичному місці і постійно переміщатись. Після змін, які відбуваються у сновидіннях, Анна та Руга стають вірусами, яких Всесвіт хоче позбутися за допомогою істот.

Тобто бачимо, що Макс Кідрук традиційно для своїх творів дає наукове підґрунтя фантастичним елементам, присутнім у романі. На думку Андрія Урса, «наукова фантастика у книзі представлена грамотним та деталізованим описом медичних аспектів роботи людського мозку. І за це Макс Кідрук вартий окремих оплесків. Адже він спеціально консультувався з лікарем-анестезіологом та прочитав цілий стос науково-популярних книг про роботу мозку. І це дало свої плоди, наукова складова тут гармонійно вписується у сюжет та пояснює багато незрозумілих моментів. Але породжує звичне для таких ситуацій питання – яка ймовірність, що описані події можуть статися у реальному житті?»¹»

Усвідомивши, що відбувається, Анна почала детальніше вивчати нейрони головного мозку і виявила, що їх можливо позбутися, за допомогою втручання у нервову систему

¹ Урс А. Чи варто змінювати минуле. Рецензія на новий роман Макса Кідрука URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50351386> (дата звернення: 31.04. 2024)

мозку. Однак, втілити в реальність свій задум їй не вдалось, адже істоти вбили її уві сні. Перед смертю вона щиро вмовляла дівчину не ризикувати власним життям, а прийняти реальність такою якою вона є: *«Ніщо не дасться просто так. Безжальний світ завжди знайде спосіб помститися... Ніякі жертви не виправлять того, що вже сталося. Ти повинна навчитися жити, пам'ятаючи минуле, але не змінюючи його»* (С. 361, 364-365). Проте Рута обирає щастя сестри...

За словами Андрія Урса, «з цього моменту книга переходить у фазу горору. Адже з великою силою приходить велика відповідальність. І небезпека. Після кожної зміни реальності у снах Руди з'являються химерні тіні, що полюють на неї, та морок, що прагне поглинути саму дівчину. Тож чи варто змінювати минуле навіть якщо ти знаєш, що тебе чекає неминуча розплата? Сам Кідрук каже що ні, а я вам пропоную прочитати книгу та дати власну відповідь»¹.

На просторах Інтернету можна знайти чимало позитивних відгуків читачів про роман «Доки світло не згасне назавжди» Макса Кідрука. Однак серед них спостерігаються і негативні коментарі, критичні зауваження читачів, які мають іншу точку зору, описуючи образ головної героїні. У певній мірі я погоджуюсь із критикою Влада Столітелера про пасивність образу дівчини². Рута Статник – це, до певної міри, пасивний персонаж твору, не мотивована, не повністю розкрита особистість. Вона хоче продовжувати жити і позбутися проблем, але натрапляє тільки на нові й наражається на загибель. Її передісторія дуже пасивна: як завагітніла – не пам'ятає, про вбивство улюбленого вчителя дізналася із новин, до вбивства Іллі ніяково відношення не має, але через дурість розлютила сестру. Перша її активна дія – це спроба вкоротити собі віку. І лише згодом вона починає діяти, використовуючи «сонну магію». Вона прагне відновити колишні стосунки із сестрою, однак чому ж тоді ризикує власним життям!? Вона ж може просто змінити власні свідчення у розмові з прокурором. Це не повернуло б Іллю до життя, однак її основна мета – примирення з сестрою, здійснилася б. Дівчина веде гру зі смертю, вважаючи, що власними силами, як супергероїня, може врятувати світ, воскресити людей. А от Анна Чорнай більш розкритий і вмотивований персонаж, однак її особиста історія переповідається тільки у трьох розділах. Колись Анна відмовилась від власної кар'єри, щоб бути із Яковом. Вона рятує чоловіка не задля виправдання власних помилок, а через самовіддачу та самопожертву у стосунках.

¹ Урс А. Чи варто змінювати минуле. Рецензія на новий роман Макса Кідрука URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50351386> (дата звернення: 31.04. 2024)

² Сторітелер. В. КРИТИКУЮ роман КІДРУКА: «Доки світло не згасне назавжди» URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wPQ3P9uIcGQ>

Фінал роману відкритий – молодий лікар Тимофій, який врятував Руту від суїциду, таємно проводить їй операцію, щоб пошкодити мікроскопічну зону мозку, яка відповідає за швидкий сон. Коли дівчина прокидається, то розуміє, що опинилася в іншій реальності, де немає людей, а час зупинився. Батьки Руди розбиті, адже їм повідомляють, що їхня донька впала у сонний параліч. Допитливий читач тільки може припустити, як склалася доля дівчини: чи повернеться вона до звичного життя, чи будуть істоти намагатись вбити її, чи зможе вона існувати в іншому вимірі та чи зустрине людей на своєму шляху?

За словами Макса Кідрука, роман має невеличку передісторію: американський футбол, який взагалі-то, не має жодного стосунку до сюжету. Футболіст Аарон Еркандес вбиває найкращого друга. За вбивство його засудили до довічного ув'язнення. Там він покінчив життя самогубством. При розтині виявили хронічну травматичну енцефалопатію (тобто, коли при ударі голови відбувається дегенерація нервової тканини у мозку). Якби цей діагноз виявили скоріше, то футболіста визнали б невинним. Шаяна Дженкінс – дружина футболіста, а її сестра Шаніа Дженкінс – дівчина загиблого. На другий день після трагічних подій оприлюднили відео, як сестри обіймались у вітальні Ернандеса¹. Автор не дає пояснення, яким чином ці події стосуються роману «Доки світло не згасне назавжди». Однак, на нашу думку, Макс Кідрук звертає увагу на стосунки сестер, які, незважаючи на вбивство та смерть люблячих чоловіків, не втратили споріднений зв'язок та зберегли теплі стосунки. Протилежним чином повелась сестра головної героїні – Індія.

Фантастичну, або ж наукову частину твору автор поділяє на три складові:

Перша ідея – «Реальність не те, чим нам здається». Тобто реальність у нашому сприйнятті відрізняється від реальності в житті. Кожен сприймає її по-різному. Реальність одна, єдина та чітко визначена, але ми бачимо тільки одну її частину. Це пов'язано з роботою мозку, який приховує всю інформацію.

Друга ідея, що лягла в основу роману, також пов'язана з роботою мозку. Ерік Кандель у книзі «В пошуках пам'яті» пише про те, що при народженні структурно мозок немовляти не відрізняється від мозку дорослого. Мозок новонародженого утворює нейронні ланцюжки, які регулюють життєдіяльність. Цей процес триває п'ятнадцять місяців і нейронних зв'язків утворюється занадто багато, тому виникає зворотній процес. Природа з такою ж швидкістю спалює непотрібні зв'язки.

Третя ідея пов'язана з пріонами. Пріони – це звичайні білки, які нешкідливі для організму людини. Однак існують пріони, які викликають хворобу Куру. Ця хвороба

¹ Кідрук М. Доки світло не згасне назавжди: презентація. URL: http://www.youtube.com/watch?v=PSsI7n3iO_0 (дата звернення: 10.08. 2021)

виникла у Новій Гвінеї через канібалізм племені форе. Поїдаючи м'язи один одного, родичі заражались цією хворобою і у них виникала мутація. І ось Макс Кідрук пише про дефектні пріони, через які хворіють на хворобу Куру, але не помирають. Він аналізує на що ж здатний мозок людини, яким чином діють його елементи, яку інформацію сприймають, яку реальність подають людині та як розвиваються¹. Перед написанням роману автор звернувся за порадами до лікаря-анестезіолога щодо медичних аспектів, до вчителів щодо поведінки старшокласників перед написанням ЗНО, прочитав низку науково-популярних книг, спілкувався з правником щодо юридичних нюансів при ДТП. Макс Кідрук ретельно підбирав епіграфи та музику до роману: усі 15 епіграфів є цитатами з пісень британського гурту Iron Maiden – одного з улюблених гуртів письменника, яку пропонує для прослуховування під час прочитання даного тексту.

Цікаво, що до роману «Доки світло не згасне назавжди» автор розробив мобільний додаток для Android та IOS, який містить візуалізації локацій, де відбуваються події, допоміжну інформацію про інших персонажів твору та персональний чат у Месенджері з одним із героїв роману – Марком Грозаном. Автор наголошує на тому, що ці фішки-плюшки не змінюють тексту, однак розкривають фрагменти під абсолютно несподіваним кутом². Наприклад, прочитавши трагічну долю батька Рути, можемо зробити висновки, що зміни в його ставленні до сім'ї почались після жахливих подій та зради з боку рідних людей. Отже, книга самодостатня сама по собі, додаток тільки доповнює її історіями та ілюстраціями. Це потрібно для залучення молоді до читання, щоб задіяти телефон для тих, хто не любить читати. Автор наважується говорити мовою підлітків, щоб зрозуміти їхнє мислення. Мобільний додаток дає змогу зробити текст нелінійним, робить деревоподібну структуру.

Повернемося до Марка Грозана. Це особливий персонаж твору, який, на нашу думку, має просту місію – зацікавити своєю дивною історією, щоб читач захотів дізнатися більше про його життя й прочитати роман «Не озирайся і мовчи» Макса Кідрука. Це цікавий авторський підхід, щоб спонукати читача до прочитання іншого роману. Марк має багато спільних рис з Рутою, починаючи від проблемних стосунків з батьками, втечею від реальності та зіткненням з підлітковими проблемами. Він ніяким чином не змінює хід сюжету, тільки доповнює його авантюрними пригодами.

Песимістичними є слова останньої пісні Five Finger Death Punch «Will The Sun Ever Rise» («Чи сонце коли-небудь зійде?»), рекомендованої автором. Тут на згадку приходять

¹ Кідрук М. Доки світло не згасне назавжди: презентація. URL: http://www.youtube.com/watch?v=PSsI7n3iO_0 (дата звернення: 10.08. 2021)

² Кідрук М. Доки світло не згасне назавжди: презентація. URL: http://www.youtube.com/watch?v=PSsI7n3iO_0 (дата звернення: 10.08. 2021).

заголовок роману – «Доки світло не згасне назавжди» і образ сонця, яке зупинилося над головою дівчини у її сонному паралічі. Очевидно, що це гра слів, яку автор і пропонує розгадати своєму читачеві. Пісня завершується запереченням – «ні», не зійде, але назва роману і сонце у фіналі усе-таки дають підстави читачеві сподіватися на щасливий кінець, попри те, що він не є властивим творам Макса Кідрука.

Автор акцентує увагу на проблемі стосунків дітей та батьків, формуванні особистості, яка проходить складним шляхом перехідного віку, відносини між сестрами та братами.

Макс Кідрук майстерно жонглює наукою, психологією та художнім вимислом. У той момент, коли читач хоче заперечити певні дії, керуючись здоровим глуздом, письменник миттєво підкидає наукове підґрунтя до твору, зводячи навівець спроби підловити автора у протилежному. Він по-художньому спробував розтлумачити всі процеси та механізми людського мозку, зокрема функціонал *locus coeruleus*.

Отже, роман «Доки світло не згасне назавжди» – майстерний зразок розкриття підліткової психології. Макс Кідрук зумів дати читачам захопливий та інтригуючий сюжет, поєднавши у творі ознаки кількох жанрів: соціальної драми, науково-фантастичного роману, психологічного трилеру та роману жахів (готичного роману чи роману горор). Такий жанровий синкретизм дав можливість автору тримати читача в напрузі, порушити цілу низку як соціальних, так і морально-етичних та філософських проблем, змусити читача задуматися і робити власні висновки. Автор добре знається на особливості розвитку світосприйняття тінейджерів, на їхній вразливості, в цьому випадку й на дівочих відчуттях. Звичайно головна героїня викликала як осуд, так і співчуття і несприйняття певних вчинків. Однак історія Рути – це не лише фантастично-науковий трилер і соціальна драма, а й спроба Макса Кідрука зробити світ кращим, зробити людей відповідальнішими, показати на прикладі головної героїні, як запобігти трагедії та не сплюндрувати своє майбутнє.

РОЗДІЛ ІІІ

Мотив загадки та пошуку розгадки в романі «Твердиня»

Роман «Твердиня» – другий за хронологією технотрилер українського письменника й мандрівника Макса Кідрука.

Технотрилер – це жанр художньої літератури, що досліджує взаємодію людини з реально існуючими технологіями, а насамперед – фатальні помилки у цій взаємодії, що призводять до техногенних катастроф. Це гібридний жанр, у якому використовуються теми наукової фантастики, воєнної повісті, пригодницького роману та специфічні засоби, притаманні трилерам, які повинні викликати у глядачів або читачів тривожне очікування, тривогу, страх¹. Сюжет роману тяжіє до психо/пригодницького трилеру, адже події відбуваються в глибоких важкодоступних джунглях Перу, а персонажі постають перед екзистенційним вибором між темрявою й світлом, добром і злом. Психотрилер має свої «константи»: наявність психологічного й емоційного конфлікту, а не фізичного, а також боротьба з суперником; вирішення загадок, пошуки, спроби досягнення таємниць, містичні мотиви².

У статті «Жанрово-стильова специфіка технотрилерів Макса Кідрука» Ірина Пасько розглядає аналізований нами роман як зразок жанру криптоісторії³. Криптоісторія – жанр фантастики, заснований на припущенні, що реальна історія людства відрізнялася від відомої нам, але була забута, прихована чи сфальсифікована; це ревізійністська інтерпретація вигаданих, реальних (чи відомих) фактів історії. Криптоісторія зображує реальність, яка зовні часто не сильно відрізняється від звичайної історії, але в якій брали участь якісь інші сили (прибульці, маги тощо)⁴.

Письменник почав писати «Твердиню» ще до першого технотрилера «Бот», однак відклав роботу над рукописом, адже текст «Бота» був більш цілісним. Після успіху цього роману він знову повернувся до написання «Твердині», однак вже з новими ідеями та більш глибоким змістом. Основою для написання стала віра письменника в розвинуту цивілізацію, яка існувала задовго до інків. Ця ідея зародилась після поїздок Макса Кідрука до Перу

¹ Технотрилер. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Технотрилер>.

² Костецька Л. О. Жанр трилеру в творчості М. Кідрука *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Філологічні науки*. 2015. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmduf_2015_2_29 - С. 135.

³ Пасько І. В. Жанрово-стильова специфіка технотрилерів Макса Кідрука *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Філологія. Літературознавство. 2016. Т. 276, Випуск 264. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufl_2016_276_264_16 – С. 86.

⁴ Криптоісторія. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Криптоісторія>.

(2009), Мексики (2008) та Лівану (2010). Проте автор ніколи не був у змальованих у художньому тексті джунглях Мадре-де-Діос, а описав їх за зразком руїн Яшличалу біля півдня Мексики, Еквадору та Бразилії.

Сюжет роману побудований на пригодах п'ятьох друзів-студентів: українця Левка Бартоша (прототипом якого, очевидно, став сам письменник, який навчався у тому ж університеті Стокгольма, що і його герой), росіянина Семена Твардовського, чеха Яна Фідлера, американця Грема Келлі і японки Сатомі, які відправились до Південної Америки в пошуках загубленого міста Паїтіті. Згідно з легендою, саме тут стародавні інки сховали золото.

Однак друзі їдуть не в пошуках золота, а пригод, таємниць та історії древніх народів. Та вони не знають, що насправді потраплять до гігантського мурашника, в якому кожен виконує певні обов'язки, а втеча та порятунок просто неможливі: *«Така вже психологія людини: якщо їй кажуть, що ведуть на роботу, вона не буде пручатись, хоча її ведуть на смерть, проте, коли їй скажуть, що ведуть на смерть, вона знаходить у собі силу боротися»*¹. Закрите, ізольоване тло «Твердині» дещо схоже з романом «Де немає Бога», адже персонажі опиняються у закритому від цивілізації середовищі, борються за життя, проходять через складні психологічні проблеми, опиняються перед екзистенційним вибором. Однак на психологічно-емоційному рівні роман «Де немає Бога» набагато сильніший, натомість ідея «Твердині» полягає не тільки у розкритті характерів персонажей, які опинились у критичній ситуації, а й у розгадці таємниці та доведенні автором власної теорії про існування чогось позаземного, про що ми й досі не знаємо.

Перше видання роману містить відгук Галини Пагутяк «Правила поведінки в мурашнику». Вона слушно зазначає, що сучасні письменники та їхні попередники пишуть насамперед про ті місця, про які згадували вже задовго до них. Вони змальовують їх, знаходячи інформацію в Інтернеті, енциклопедіях, не виходячи за межі власної кімнати. Ми часто читаємо про Тибет, пустелю Сахару, Мачу-Пікчу, Тадж-Махал, гори Еверест, Кіліманджаро тощо. А от Макс Кідрук відкриває для читача місце, куди ніхто не піднімався (гора Гашербрум з роману «Де немає Бога»), або ж куди ніколи не ступала людська нога (загублене міфічне місто Паїтіті).

Роман «Твердиня» ґрунтується на таємниці та спробі головних персонажів її розгадати. У пролозі автор наводить уривки з публікацій світової преси, де йдеться про таємниче зникнення експедиції британського біолога Пола Холбрука. Зазначимо, що

¹ Кідрук Макс. Твердиня. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2014. С. 6. Далі на цей твір будемо посилатися у тексті роботи, вказуючи у дужках сторінку.

цитування інших джерел для надання сюжету більшої достовірності є часто використовуваним прийомом Макса Кідрука. Далі письменник переносить читача до Дубенського військового навчального полігону, де студент Левко бере участь у стрільбах. Ключову роль у становленні морально-психологічної поведінки хлопця відіграють роздуми під час навчальної стрільби, коли українець замислюється над власною людяністю: *«Що було б, якби на місці мішені стояла жива істота? Чи вистачило б у нього мужності вистрелити? Чи зміг би він так само холоднокривно пустити кулю в людину?»* (С. 19). Ці роздуми стануть вирішальними у рішенні Левка, коли у складній ситуації він постане перед екзистенційним вибором.

Хоробрістю та завзятістю у військовому полігоні вирізнявся товариш Бартоша Джонік (справжнє ім'я – Гена) – командир 521 навчального взводу. Джонік мріяв про престижне навчання, зустрічі з цікавими людьми, розмови з відомими професорами, адже вважав себе розумним, мав математичні здібності та володів багатьма мовами. Однак доля обох парубків скалалася інакше: все, чого прагнув Джонік, отримав Левко, а от він став справжнім сім'янином і змінився до невпізнання: *«... з часу їхньої зустрічі Гена конкретно набрав вагу. Погладшав кілограмів на п'ятнадцять, не менше. З жахливого чорнявого хлопаки (зовні схожого на американця) Джонік перетворився на огузкуватиго дядька... В очах зажеврили вогники жалю: то мало бути його життя. Його, а не Левка»* (С. 34-35). Гена обрав для себе дорогу, яку насправді не хотів.

Натомість за своїми мріями впевнено прямував Семен Твардовський (прототипом якого є Сергій Твардовський, про якого автор згадує у післямові): *«правильний овал з трохи загостреним підборіддям, проникливі неспокійні очі кольору висушеного літнім сонцем придорожного пилу і світле, типово російське волосся. Ледь відстовбурчене праве вухо надавало Сьомі потішного, наче після перекинутої чарчини, вигляду»* (С. 37-38). Не дивно, що мандрівка у джунглі в пошуках чогось таємничого зацікавила в першу чергу саме Семена, адже хлопець постійно складав кубик Рубика: *«Обожнював вовтузитися з різними ребусами, математичними загадками, 3D-головоломками, завданнями, що розвивають логічне мислення, а особливо любляв задачі, котрі стосуються шифрування та дешифрування інформації»* (С. 39). Його цікавили таємниці, які не кожному під силу розгадати.

Спільні інтереси хлопці мали й з чехом Яном Фідлером, який був на шість років старшим, однак попри різницю у віці вони добре спілкувалися, разом навчалися та відправлялись у спільні поїздки. Американець Грем Келлі не вирізнявся інтелектуальними здібностями, однак у критичні моменти проявляв кмітливість. Так, наприклад, коли батько

відмовився оплачувати навчання та проживання сина у Стокгольмі, хлопець не розгубився і почав працювати репетитором англійської мови. Він умів використати власні знання та харизму, щоб забезпечити свої потреби.

Японка Сатомі – смілива й відважна дівчина, яка вміє досягати поставлені цілі та впевнено крокує вперед.

Отже, цих молодих людей об'єднує не тільки навчання у Швеції, а й кмітливість, інтелектуальні знання, винахідливість, відважність, захопливість мандрівками, жага до непізаного, нового і таємничого. А головне – вони не бояться пізнавати світ і здійснювати власні мрії, вони обирають дорогу, яка можливо важча та довша, але на кінцевому шляху приносить задоволення та щастя.

Зав'язкою роману є зустріч Левка Бартоша та його друга Семена Твардовського з дивним шведським художником Гуннарсом Іверсом, який розповідає про загадкові рештки велетенської Твердині в селіві, які ідеально виконані з величезних гранітних блоків. Митець припускає, що споруду побудували не інки, а набагато розвинутіша цивілізація. Всім цікаво подивитись на вже досліджені споруди, а от докопатись до таємниць недосяжних місць набагато важче: *«Це типово для сучасного суспільства, де цінується зовнішній прояв і ніхто не хоче докопуватися до суті, копіряться у деталях»* (С. 58). Друзі приймають виклик і починають готуватися до незабутньої подорожі, з якої не всі учасники повернуться живими.

Макс Кідрук вміло застосовує яскраві і важливі деталі з додатковим підтекстом при написанні романів, використовуючи цитати відомих людей, музику для прослуховування, яка підсилює інтелектуальну складову, що дає змогу вдумливому читачеві міркувати над цими репліками, адже вони вносять сенс у вчинки героїв та розгортання подій. Наприклад, дослідниця Тетяна Чонка знаходить приховані знаки у вигляді надписів на футболках героїв¹. Навіть, здавалося б, при банальному описі зовнішнього вигляду американця, автор вдається до інтелектуального переосмислення: *«Українець пригадував, як побачив американця, одягнутого в дизайнерську футболку з британським прапором і написом: «What would life be if we had no courage to attempt anything?» («Яким було б життя, якби ми не мали сміливості пробувати?»* (С. 42)). Так само привертає увагу футболка зі стилізованим під графіті афоризмом Джорджа Карліна: *“The planet is fine, the people are fucked” («Із планетою усе гаразд, то люди в повній дупі»)* у Джейсона (С. 274). Автор також радить музику для прослуховування, щоб підсилити емоційну складову, яку поділяє на дві групи – темну і світлу сторону: *THE LIGHT SIDE • Jay-Z feat. Kanye West and Rihanna “Run*

¹ Чонка Т. Екзистенційна проблематика технотрилеру Макса Кідрука «Твердиня». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2023 № 63. С. 128.

This Town". • *Poets of the Fall "Carnival of Rust"*. • *Imagine Dragons "Radioactive"*. • *Shontelle "Say Hello to Goodbye"*. • *Sarah*

McLachlan "Building a Mystery". • *Adelitas Way "I Can Tell"*.

• *Linkin Park "What I've Done"*. • *Вуктор Цой «Пачка Сигарет»*.

• *Poets of the Fall "Roses"*. • *Art of Dying "Best I Can"*. • *Joan Osborne "One of Us"*. • *Poets of the Fall "Where Do We Draw the Line"*.

THE DARK SIDE • *In Flames "Reroute to Remain"*.

• *In Flames "System"*. • *In Flames "Drifter"*. • *In Flames "Trigger"*.

• *In Flames "Cloud Connected"*. • *In Flames "Minus"*. • *In Flames "Dismiss the Cynics"*. • *In Flames "Free Fall"*. • *In Flames "Pacing Deaths Trail"*. • *In Flames "Crawl Through Knives"*. • *Iron Maiden "Fear of the Dark"*. • *Metallica "Wherever I May Roam"* (С. 588).

На світло й темряву групується не лише музика, а й кімнати, які знаходяться у глибинах твердині. Сама твердиня є термітником, що приховує набагато вагоміші речі, які непідвладні людському розумінню. Біла кімната вселяла легкість, спокій, ясну розсудливість: *«Приміщення мало форму куба, всі грані якого облицьовували відполіровані плити лілейного кольору. Лише де-не-де на стінах та стелі траплялися жовті прожилки. Дивовижна урочиста білість, здавалося, витискає геть чорноту, що заповзала з коридору»* (С. 301).

Тут Сьомі, який має аналітичний і допитливий розум, заточений на постійну роботу, вдається наповнитись ідеями, розгадати систему координат, значення формул, зображених на каменях. Росіянин з'ясував, що на стінах зафіксовані усі закони фізики та математики, відомі людству. Однак яким чином було про це відомо древньому населенню!? Сьома знав, що це не всі таємниці, які він зміг розгадати. Цього прагнув науковець Джейсон Х'юз Коулман, який створив команду з талановитих науковців, охоронців та людей, які зберігатимуть таємницю про Паїтіті і не підпускатимуть жодного незнайомця до величних стін твердині. Науковець керувався не прагненням до збагачення, адже золота у твердині було вдосталь: *«Всі, хто шукав гроші, зрештою здобували багатство і поринали в небуття. Ті, що не зраджували своїй вірі, живуть і будуть жити вічно»* (С. 358).

Джейсон хотів стати частиною історії, розгадати всі таємні послання, показати людству, що раніше існував набагато розвинутіший народ, який творив неймовірні речі. Перед тим, як людство перетворить цю місцину на туристичний куток, на друге Мачу-Пікчу, йому необхідно наблизитись упритул до таємниць, адже дивні речі тут відбуваються як з

каменями, так і з людьми. Стіни всмоктують, як чорна діра, від якої неможливо відірватись. Спочатку росіянин прагнув вибратись з полону божевільного науковця, який рано чи пізно зробить те саме, що й з дослідниками, які живими не змогли повернутись і поділитись побаченим. Але він не зміг опиратись потягу до схованих таємниць, йому кортіло зазирнути в глибини Паїтіті: *«Ми ж не в змозі опиратись силі земного тяжіння, правда?»* (С. 293).

Зовсім протилежні емоції викликає чорна кімната. Вона наповнена страхом, безпорадністю та відчаєм. Згадка про цю кімнату викликала занепокоєння навіть у науковця: *«Джейсону снилися липка й похмура пільма Чорної зали й отвір у підлозі, з якого долинав загадковий зривистий шепіт. Отвір, із якого піднімалось щось мутне, розпливчасте й несамовито чорне»* (С. 371). Цікавість перемогла Сьому, тому він наважився відчинити двері, щоб докопатись до істини: *«Щось тиснуло на нього. Не пільма, щось поза нею, якась безформна химера, що ховалась за межею освітленої сфери... Чорнота душила, згущувала кров, сповільнюючи серцебиття, закупорювала легеневі альвеоли, перепиняючи доступ кисню. ...Натомість перед очима малювалось видіння тисяч надгробків»* (С. 417).

Розкодувавши деякі знаки, хлопець збагнув, що тут розписані дати масштабних катастроф та кількість загиблих (авіакатастрофи, землетруси, бомбардування, загибель «Титаніка», Чорнобиль...). Записів дуже багато і вони розписані аж до 3653 року. Якщо людство дізнається про них, то зможе зазирнути в майбутнє і можливо оминати багато катастроф. Але це не єдина шокуюча знахідка в чорній кімнаті, адже тут заховано щось набагато глибше, чим Джейсон ділиться з новим другом: *«Чорна кімната лежала найглибше серед усіх, що розкопали, і я втямив, що під нею не мегаліт, а суцільний пласт, на якому спочиває вся Твердиня. ...От я й думаю, Семене, що вся ця триклята конструкція – всього лише термітник. Грандіозний, прекрасний, досконалий з інженерної точки зору, але загалом – непотрібний. Термітник, який звели з єдиною метою: захищати те, що лежить під ним»* (С. 535). Напевно в цьому полягає вся геніальність, яка дає можливість помічати речі, які лежать на поверхні, але при цьому вони залишаються невидимими для більшості.

Не менш вагомими є попередження автором героїв про необхідність зупинитися та не продовжувати «подорож». Левка неодноразово переслідує людина Джейсона, рудоволосий чоловік, від якого в нього пробігають мурашки по тілу. Він усім своїм єством відчуває небезпеку, однак не може протистояти запалу Сьомі та власній цікавості: *«Левко не розумів власного сум'яття, адже поки що не усвідомлював, що перебуває за крок від того, щоб Паїтіті стало і його прокляттям»* (С. 87). Українець неодноразово бачить марення та віщі сні: *«але у теперішньому сновидінні (чи то в напів свідомому маренні) Левко відитовхнув*

листок назад, тим самим відгороджуючись від Паїтіті, інкських таємниць і поїздки до *Мадре-дедіос*» (С. 153). Застосування прийому сну або марення теж є поширеним для романістики Макса Кідрука прийомом. Адже саме у снах межа між реальністю та фантастичним легко стирається, можливим стає перехід в інший, паралельний світ.

Про небезпеку попереджали друзів і човнярі, які один за одним навідріз відмовлялись переправляти їх через озеро: *«Очі індіанців дико розширювалися, секунду вони витріщалися на ману, потім на хлопців, а тоді мовчки розверталися і йшли геть»* (С. 145). Хлопці і дівчина не розуміли, що побачити загадкове місце – це тільки пів справи, а от головне після цього вижити і повернутись. Останнім попередженням стала недуга Яна, через якого потрібно було повернутись до садиби Тора Сандерса: *«То був перший раз, коли Левко подумав, що їм не варто було сюди їхати»* (С. 172).

Як і в романі *«Де немає Бога»*, Макс Кідрук дає можливість своїм героям запобігти катастрофам та загибелі, посилаючи знаки долі. Та вибір залишається за персонажами, які йдуть наперекір усьому: *«Людський мозок – великий майстер ігнорувати все, з чим не хоче боротися»* (С. 154).

Світлі наміри мандрівників дізнатися більше про історію Всесвіту обернулися на чорноту, яка повисла над ними. Перша мізерна суперечка хлопців відбулась через печиво з харчового сховку, яке без дозволу з'їв Ян. Тоді росіянин замислився: *«Насправді він думав, що печиво – це тільки початок»* (С. 161). Остаточо друзі розсварились тоді, коли Левко дізнався про стосунки американця з Сатомі, яка йому дуже подобалась. Але навіть після брехні вони могли згуртуватись, щоб вибратись із полону науковця і залишити джунглі. Однак події розвивались надзвичайно швидко, тому їхні погляди та ціль поступово змінювались. Кожен переосмислював події по-новому: *«Вони ще ніколи так не розмовляли. Вони ніколи не стояли поруч, почувуючись мов два електрони, що з шаленою силою намагаються відштовхнутися один від одного ... вони мали би згуртуватись і виступити разом проти спільної загрози, їх розвело на світові роки один від одного»* (С. 364). Левко шукав шляхи порятунку, адже знав, що живими їх не відпустять. Вони стали частиною таємниці, з якою Джейсон, поки що, не хоче ділитись зі світом. Сатомі стала байдужою до всього, вона почувала себе виснаженою, неспроможною боротися за свободу. А росіянин міркував інакше: *«Семена лякало не бажання залишитись на Паїтіті. Це він міг пояснити, він легко прийняв цей факт і знав, що зможе жити з ним, не шукаючи виправдань. Хлопець боявся іншого. Збрехавши Левку, своєму найкращому другові за останні два роки, він не відчував жалю, жодних докорів совісті. Страшно було, що він не відчув узагалі нічого»* (С. 372).

Як і інші твори Макса Кідрука, роман «Твердиня» є багатопроблемним. Характерним для прозаїка є звернення до екзистенційної проблематики, до розкриття підсвідомості людини, її психологічного єства. Натомість у романі «Твердиня» менше місця, у порівнянні з іншими аналізованими нами романами, приділено соціальній проблематиці. Акцент автор робить на питаннях морально-етичних та філософських. Тетяна Чонка виділяє у творі такі проблеми морально-етичного характеру:

- стосунки батьків і дітей (Гуннар – донька, Грем – батьки);

Відчуваючи, що смерть уже зовсім поряд, Гуннар Іверс пригадав свою єдину доньку, шкодує, що йому не вдалося стати справжнім турботливим батьком: *«Він не розмовляв з Ліндою понад два роки, а вона, схоже, тим геть не переймалась – вони втратили контакт дуже давно, ще коли Лінді було сімнадцять. За два останні роки їй жодного разу не закортіло зателефонувати, її навіть не цікавило, чи живий він, а тому дзвінок від нього... за хвилину до смерті... просто щоб попрощатись... виглядатиме щонайменше дивно»* (С. 89).

- поведінка дітей заможних батьків (Грем, Аїк);

Грем Келлі зростав у заможній американській сім'ї, був єдиною дитиною, тому отримував усе і навіть більше. Престижне навчання у Королівському технологічному інституті на відділенні медичної інженерії, дорогий спортивний автомобіль “Porsche Cayman”, простора квартира у центрі Стокгольма. Дорогі речі надавали хлопцю самовпевненості та самозакоханості водночас. Через необдумані вчинки хлопця батько Грема перестав надсилати йому гроші. Як наслідок, він завойовував авторитет товаришів і прихильність дівчат брехнею, зокрема, про те, що вміє керувати гелікоптером: *«З найпершого дня Левко заходився шукати способи для втечі. – Я поставив запитання, Греме: чи зможеш підняти “Colibri” в повітря, якщо випадє така нагода? Очі американця забігали. – Так, – проказав він. – Я на “Colibri” починав навчання... Все, що потрібно від тебе, янкі, – це підняти вертоліт, коли я буду готовий. Зрозумів? Очі Грема розширилися, але він ствердно кивнув... Зрозумів»* (С. 291-292).

- небажання людей єднатися перед обличчям небезпеки;
- брехня та відповідальність за свої слова і вчинки;

Трагічними стали наслідки Гремової брехні, адже незважаючи на ризикований план втечі, їм не вдалось полетіти з Паїтіті на гелікоптері. Через, здавалося б, безневинне хизування Грема загинули люди, зокрема і Сьома. У кульмінаційний момент розкрито почуття американця через невласне пряму мову способом самовикриття: *«...хотів здаватися кльовим, крацим, ніж насправді, тому що я лузер, кінчений невдаха, все моє*

єство вглибині забите комплексами, про які ви навіть не здогадуєтесь, а ви такі цілеспрямовані, впевнені в собі, ви РОЗУМНІ, чорт забирай, ви досягли всього самі, ваші батьки не платять за навчання в університеті, а згодом ви матимете шикарні посади і відчуватимете задоволення, створюючи, вибудовуючи самих себе, досягаючи перемог, те задоволення, на яке я ніколи не заслуговував, бо я лузер, зі мною спілкуються лише через те, що я американець, і у мене “Porsche”, і батьки багаті, та навіть вони вважають мене лузером... а я лише хотів відповідати вашій компанії» (С. 458).

- жага влади (прагнення Джейсона осягнути таємницю, щоб керувати світом)¹.

У найбільш відповідальний момент Левко прокручував у голові події на військовому полігоні під Дубном, коли боявся навіть роздумувати про те, щоб убити людину. Смикнувши гачок, він не відчув жалю до вартового, незважаючи на те, що розстрілював беззбройного чоловіка: *«Левко міркував, що розправившись із злощасним вартовим, розридається, очікував, що його знудить, думав, що з розпачу пожбуриє автомат якомога далі в джунглі. Нічого подібного. Пустота. Порожнеча. Ніякого щему в грудях. ... Саме відсутність різких емоційних проявів, а не усвідомлення того, що вбив людину, лякала найбільше» (С. 473).* Левка поглинула чорнота, він більше не був одним із гурту, тому що зробив те, на що жоден з них не наважився б.

Левко та Сатомі через випадковість та відвагу Грема змогли врятуватися. Семен та американець загинули, а Яна Фідлера викрали. Левко хотів позбутися колишнього життя, не закінчивши інститут, він повернувся додому й поглинув в забуття всього та всіх, хто нагадував йому події, які відбувались у джунглях: *«Другу половину середи, 24 квітня, хлопець безцільно тинявся по Рівному, радіючи з того, що на вулицях рідного міста так мало рудих чоловіків. А в цей час зіжмаканий аркуш із датами катастроф догнивав на сміттєвому звалищі неподалік Рівного, що на заході України» (С. 581).*

Отже, можемо підсумувати, що за жанром роман «Твердиня» є пригодницьким технотрилером, в якому поєднані риси психотрилеру та криптоісторії. Він заснований на мотиві таємниці, на прагненні людини з'ясувати, розгадати приховане і водночас на страхіві перед невідомим.

Один із розділів книги має назву «Дороги, що ми обираємо». Кожен персонаж твору постає перед екзистенційним вибором і керується власними цінностями та людяністю. Вони обирають між добром та злом, світлом та темрявою. Так вже склалося, що ми і є цією Твердинею-термітником, який ховає в своїх надрах Білу та Чорну зали. Людина самотужки

¹ Чонка Т. Екзистенційна проблематика технотрилеру Макса Кідрука «Твердиня». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* 2023 № 63. С. 129.

вибудовує свій термітник і вирішує відчиняти двері тої чи іншої кімнати. Але відповідальність за обраний шлях лягає тільки на наші плечі. Правильний вибір залежить не від освіти, релігії чи сімейного стану, а від цінностей, які закладені у нас від виховання, від людяності, щирості, від здатності згуртуватися чи навіть піти на самопожертву.

ВИСНОВКИ

До переліку найвідоміших літературних постатей ХХІ століття в Україні належить Макс Кідрук, який не перестає вражати своїми захопливими історіями, подорожами, зацікавленням наукою, роботою людського мозку та американським футболом, які одночасно з легкістю поєднує у своїх романах.

У численних інтерв'ю та виступах автор неодноразово казав, що був би не проти, якби його порівнювали з Ендрю Міллером, Майклом Крайтоном, Деном Симонсом, адже саме ці постаті надихають його до написання романів. Однак неминучим є порівняння українського письменника зі Стівеном Кінгом через схожість проблематики, сюжетів та героїв. Незважаючи на це, митцю вдається зберігати свою самобутність та неперевершеність, яка виявляється в умінні поєднувати непоєднуване: містику з наукою та соціально-психологічною проблематикою. Автор вміло весь час тримає читача у психологічному напруженні, а потім вражає неочікуваним фіналом, який ще довго залишається в пам'яті читачів та спонукає їх до глибоких роздумів. Разом із тим, містичні події відбуваються не у вигаданих місцях, а на тлі сучасних, чітко окреслених українських або світових реалій.

Ці та інші аспекти Макс Кідрук поєднав у романі «Доки світло не згасне назавжди». Цей твір – це суміш багатьох різних жанрів. Тут ми знаходимо і риси психологічного трилеру, і наукової фантастики, соціальної драми, горору в поєднанні з містикою, що робить роман захопливим та привабливим для читачів різного смаку. У той момент, коли читач хоче заперечити певні дії, керуючись здоровим глуздом, прозаїк миттєво підносить наукове підґрунтя до епізодів твору, зводячи нанівець спроби підловити автора у протилежному.

У романі можна виділити ряд цікавих аспектів, таких як взаємодія підлітків з соціальним оточенням, внутрішні конфлікти та пошук власного місця у світі. На особливу увагу заслуговує боротьба головної героїні Рути з власними демонами і неординарними спробами подолати проблеми (змінюючи минуле), які зустрічаються на життєвому шляху. Крім того, важливою темою є взаємодія дівчини-підлітка з батьками та сестрою, які не здатні зрозуміти внутрішні проблеми один одного.

Отже, роман «Доки світло не згасне назавжди» – майстерний зразок розкриття підліткової психології. Макс Кідрук зумів дати читачам захопливий та інтригуючий сюжет, поєднавши у творі ознаки кількох жанрів: соціальної драми, науково-фантастичного роману, психологічного трилеру та роману жахів (готичного роману чи роману горор). Такий жанровий синкретизм дав можливість автору тримати читача в напрузі, порушити цілу низку як соціальних, так і морально-етичних та філософських проблем, спробувавши дати

їм нове й оригінальне трактування, змусити читача задуматися і робити власні висновки. Автор добре знається на особливості розвитку світосприйняття тінейджерів, на їхній вразливості, в цьому випадку й на дівочих відчуттях. Звичайно головна героїня викликала як осуд, так і співчуття і несприйняття певних вчинків. Однак історія Рути – це не лише фантастично-науковий трилер і соціальна драма, а й спроба Макса Кідрука зробити світ кращим, зробити людей відповідальнішими, показати на прикладі головної героїні, як запобігти трагедії та не сплюндрувати своє майбутнє.

Не менш багатогранним є поєднання жанрів у романі «Твердиня». Письменник вводить в українську літературу новий жанр – технотрилер, який поєднує наукові та технологічні аспекти. Твір вважається зразком психотрилеру з пригодницьким підтекстом. Окрім цього, окремі дослідники зараховують його до жанру криптоісторії.

Письменник випробовує головних героїв на витривалість та людяність, поставивши їх в екстремальних умовах перед екзистенційним вибором: добра чи зла, світла чи темряви.

Автор спонукає читачів брати відповідальність за власні вчинки та завжди приймати правильні рішення, які не стануть загрозою для життя. Інтерес завжди перевищує здоровий глузд, тому варто бути обачними та не наражати себе або ж інших людей на небезпеку.

Письменник має на меті показати людству можливість існування більш розвиненої цивілізації, яка існувала ще до інків. Адже враховуючи стародавні витвори мистецтва: стіни, храми, ворота, твердині, піраміди тощо, важко сказати, що їх створив народ, який не мав писемності та уявлення про теорії математики, фізики чи хімії.

Зовсім інша ситуація складається з персонажами роману «Де немає Бога», які також постають перед екзистенційним вибором. Кожен герой твору керується власною історією життя, вихованням та цінностями, які закладені у них, власними бажаннями.

Автор роману «Де немає Бога» моделює кризову ситуацію, коли головні герої опиняються в місці, де не діють закони і суспільні норми, де нема ніяких інституцій та громадської думки. Персонажі перебувають у надскладній життєвій ситуації, в якій потрібно боротися за фізичне виживання. Відповідно вони постають перед екзистенційним вибором, який мав продемонструвати їхню фізичну та психічну витривалість, відданість або ж зраду ідеалам гуманізму, людяності та моральності. Кожен персонаж твору прийняв власне рішення, спираючись на свої пріоритети або ж моральні цінності.

Проаналізувавши романи Макса Кідрука, ми дійшли таких висновків: його твори багатопроblemні, порушують цілу низку морально-етичних, філософських та соціальних проблем, проте екзистенційна проблематика вибору стає ключовою у романах прозаїка. Автор ставить героїв у складні життєві ситуації, щоб випробувати їхню витривалість,

моральність та людяність. Ця проблематика побудована на засадах інтелектуальної гри, медитації, завдяки якій вдумливий читач має змогу міркувати і доходити висновків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грібанова А. Інтерв'ю з Максимом Кідруком. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/11/161104_book_2016_interview_kidruk_ag. (дата звернення: 19.08.2023).
2. Інтерв'ю. Макс Кідрук: Порівнювати мене з Кінгом – принизливо: URL: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/11/161104_book_2016_interview_kidruk_ag (дата звернення: 15.09. 2023).
3. Кідрук М. Доки світло не згасне назавжди. Харків: КСД, 2022. С. 560.
4. Кідрук М. Доки світло не згасне назавжди: презентація. URL: http://www.youtube.com/watch?v=PSsI7n3iO_0 (дата звернення: 10.08. 2021)
5. Кідрук Макс. Де немає Бога. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2018. С. 480.
6. Кідрук Макс. Де немає Бога: повний відеозапис презентації. URL: https://www.youtube.com/watch?v=bOi1h-XbJWA&ab_channel=MaxKidruk (дата звернення: 05.07.2023).
7. Кідрук Макс. Твердиня. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2014. С. 592.
8. Костецька Л. О. Жанр трилера в творчості М. Кідрука. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Філологічні науки*. 2015. № 2. С. 133–137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmduf_2015_2_29.
9. Криптоісторія. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Криптоісторія>.
10. Літературознавчий словник-довідник. Друге видання виправлене, доповнене. Київ: Видавничий центр «Академія», 2007. С. 752.
11. Макс Кідрук. Одержимість літературою чи обґрунтований підхід до письменництва: <https://blog.lavkababuin.com/ukr/maks-kidruk-oderzhymist-literaturoiu-chy-obgruntovanyi-pidkhid-do-pysmennytstva/>
12. Мороз О. Оніми в художньому дискурсі Макса Кідрука (на матеріалі роману «Твердиня». *Вісник Донецького національного університету. Серія Б: Гуманітарні науки*. 2015. № 1-2. С. 167-172.
13. Овсяницька Г. Жанровий симбіоз твору М. Кідрука «Доки світло не згасне назавжди». URL: http://ukrlit-2017.blogspot.com/2020/02/blog-post_57.html (дата звернення: (10.08. 2021).

14. Огульчанська О. Своєрідність хронотопу в романі Макса Кідрука «Де немає Бога». *Слово: Прикарпатський вісник наукового товариства імені Шевченка*. 2019. №3. С. 325.
15. Пасько І. В. Жанрово-стильова специфіка технотрилерів Макса Кідрука. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Філологія. Літературознавство. 2016. Т. 276, Випуск 264. С. 86–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufl_2016_276_264_16
16. Сторітелер. В. КРИТИКУЮ роман КІДРУКА: «Доки світло не згасне назавжди» URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wPQ3P9uIcGQ> (дата звернення: (25. 08. 2021)).
17. Технотрилер. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Технотрилер>.
18. Урс А. Чи варто змінювати минуле. Рецензія на новий роман Макса Кідрука URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50351386> (дата звернення: 31.04. 2024)
19. Чонка Т. Екзистенційна проблематика технотрилеру Макса Кідрука «Твердиня». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2023 № 63. С. 126-131.
20. Чонка Т. Філософсько-етична картина світу в романі Макса Кідрука «Де немає Бога». *Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика». Том 32 (71). No 5. 2021. Частина 2. С. 92-99.
21. Яковлева А. Сучасний глумачний словник української мови. 55 000 слів. Харків: Торсінг, С. 603.

Звіт про перевірку схожості тексту Oxsico

Назва документа:

Магістерська робота_Талабіра Біанка.docx

Ким подано:

Наталка Лібак

Дата перевірки:

2024-05-22 09:37:07

Дата звіту:

2024-05-22 10:03:28

Ким перевірено:

I + U + DB + P + DOI

Кількість сторінок:

43

Кількість слів:

13602

Схожість 15%	Збіг: 16 джерела	Вилучено: 0 джерела
Інтернет: 16 джерела	DOI: 0 джерела	База даних: 0 джерела
Перефразовування 2%	Кількість: 15 джерела	Перефразовано: 365 слова
Цитування 13%	Цитування: 77	Всього використано слів:
Включення 2%	Кількість: 12 включення	2037 Всього використано слів: 231
Питання 0%	Замінені символи: 0	Інший сценарій: 3 слова